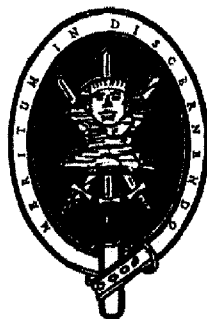

Brief NR

DIS 200005801

Rapportage MID
over

Vojvodina

Aangeboden aan
Voorzitter en leden CVIN
door
Directeur Militaire Inlichtingendienst

De problematiek van de Vojvodina-regio

10 maart 2000

Algemeen

Vojvodina is de meest noordelijke provincie van de FRJ en maakt administratief deel uit van de deelrepubliek Servië. De regio wordt begrensd door Hongarije in het noorden, Kroatië in het westen en Roemenië in het oosten. Vojvodina bestaat uit de historische regio's Backa (tussen de rivieren Donau, Tisa en de Hongaarse grens), Banat (ten oosten van Backa) en Srijem (ook wel Srem, het zuidelijke voormalig Kroatische gedeelte). Het grootste gedeelte van Vojvodina is relatief vlak en maakt deel uit van het Donau-basin (*pannonian basin*). Het belangrijkste relief wordt gevormd door de Fruska Gora heuvelrug (593 meter) en de zuidelijke Karpaten (641 meter). Ten zuiden van de Vojvodina ligt de Servische regio Sumadija.

Vojvodina

De bevolking bestaat uit ruim 2 miljoen personen. De belangrijkste steden van de regio zijn de hoofdstad Novi Sad, Subotica, Zrenjanin, Vrsac en Sombor. De provincie Vojvodina wordt bevolkt door ongeveer tien verschillende etnische groepen. Etnische Serviërs vormen met rond de 50% de meerderheid in Vojvodina. De Hongaren vormen de grootste minderheid (17%, ongeveer 400.000 personen). Andere belangrijke minderheden zijn Kroaten, Duitsers, Slowaken en Roemenen.

De grond van Vojvodina maakt de regio tot het landbouwhart van de FRJ. Vojvodina levert het gros van de koren-, graan- en maisproducten. Vlees en druiven vormen daarnaast ook

een belangrijke bron van inkomsten, net als suiker en plantaardige oliën, waarbij regionale bedrijven de productieprocessen uitvoeren. De regio bezit ook aardolie en gasvoorraden nabij Vrsac en Kikinda. In Pancevo is een industrieel complex met een olieraffinaderij, kunstmestfabriek en glasfabrieken. De regio bezit een uitgebreide infrastructuur en goede wegen en spoorwegverbindingen. De Donau vormde de belangrijkste economische handelsweg met de rest van Europa, maar haar economische functie werd ernstig gereduceerd door de economische sancties ingesteld door de VN jegens de FRJ in mei 1992. In november 1995 werd het embargo formeel opgeheven, maar tot een wederopleving van de economische activiteiten is het nauwelijks gekomen. Het verschil tussen invoer en uitvoer is bijvoorbeeld gestegen tot een negatieve waarde van \$1,2 miljard, terwijl die voor het embargo op ongeveer \$270 miljoen negatief lag. Door de oorlog viel ook de olie- import uit Irak terug van \$41 miljoen in 1998 naar \$8 miljoen in 1999. Daarnaast zijn in 1999 de (spoorweg)bruggen over de Donau en Tisa tijdens de NAVO-luchtbombardementen vernietigd of zwaar beschadigd. Enkele bruggen (o.a. die in Novi Sad) zijn reeds (provisorisch) hersteld. Op dit moment levert de landbouw in de Vojvodina nog 28% van het Servische BNP, terwijl de industriële sector zelfs 40% bijdraagt. Het gemiddelde loon in de Vojvodina is DM80 per maand, maar lonen worden onregelmatig uitgekeerd.

Geschiedenis

In de 6^e en 7^e eeuw vestigden de eerste Slavische volkeren zich op dit deel van de Balkan. Drie eeuwen later arriveerden Hongaarse nomaden. De regio viel min of meer onder de controle van de Hongaarse koning in Boedapest, totdat de Ottomanen in de 16^e eeuw de Balkan veroverden. De verovering door de Ottomanen was echter nooit compleet. Feitelijk vormde de rivier de Donau de noordelijke grens van het Turkse rijk. Veel Serviërs trokken na de val van het Middeleeuwse Servische Koninkrijk (eerste migratie) of na de mislukte inval van de Oostenrijkse troepen (1690, tweede migratie) weg uit de Kosovo- en Raska-regio en vestigden zich buiten de Ottomaanse invloedssfeer in het gebied wat nu bekend staat als Vojvodina. Oorlogvoering resulteerde in een ontvolking van de regio. Aan het begin van de 18^e eeuw werd het gebied opgenomen in het Oostenrijk-Hongaarse Rijk, waarna groepen Hongaren, Duitsers en Roemenen er zich vestigden en het bevolkingsaantal weer deden stijgen.

Vernielde brug over de Donau bij Novi Sad in Vojvodina

De Oostenrijkse keizer gebruikte de Servische boeren als grenswachten en verleende hen in ruil vele privileges, o.a. het recht om een eigen leider (*vojvod*) te kiezen. De regio ontwikkelde hierdoor een bepaalde mate van autonomie. Terwijl de Serviërs in het Ottomaanse Rijk veel te lijden hadden van plunderende Ottomaanse troepen, ontwikkelden de Serviërs in Vojvodina zich voorspoedig. Er ontstond een echte middenklasse, met monniken die de Servische cultuur bevorderden. In de nasleep van het Europese revolutiejaar 1848 trachtten de Hongaren de Vojvodina-Serviërs te "hongariseren". Terwijl sommige Serviërs de onafhankelijkheid uitriepen, ondersteunden anderen de Oostenrijks-Kroatische invasie van Hongarije. In 1849 werden delen van de Backa en Banat samengevoegd en de naam Vojvodina gegeven. Na 1850 nam de Hongaarse repressie jegens de Serviërs in Vojvodina sterk toe. De nieuwe regio werd onderdeel van het deelgebied Kroatië-Slavonië, vallend onder de Oostenrijkse kroon. Toen in 1867 Oostenrijk en Hongarije de dubbelmonarchie vormden, werd Vojvodina weer aan de Hongaarse kroon gegeven.

Omdat Oostenrijk-Hongarije tot de verliezers van WO I behoorde, werd Vojvodina onderdeel van het nieuwe Koninkrijk der Serviërs, Kroaten en Slovenen (Trianon-vredesverdrag van 1920). In 1929 werd de naam van dit koninkrijk gewijzigd in Joegoslavië. In de periode tussen de twee wereldoorlogen stimuleerde Belgrado de vestiging van Serviërs in Vojvodina en werd de Hongaarse bevolking "aangemoedigd" te emigreren. Na WO II kreeg Vojvodina een autonome status binnen de Servische republiek. Grote groepen volksduitse inwoners hadden inmiddels de regio verlaten. Nadat de Joegoslavische leider Tito de teugels liet vieren en de bevoegdheden meer delegerde, kreeg Vojvodina min of meer dezelfde rechten als een republiek. Bij de Joegoslavische Grondwet van 1974 werd de Vojvodina (evenals Kosovo) tot "autonome provincie" verheven; vele Serviërs schreven dat toe aan het streven van Tito om Servië "klein te houden".

Door middel van geregisseerde massademonstraties van Serviërs in Vojvodina in 1989 dwong het nieuwe Milosevic-bewind in Belgrado de lokale leiding van de communistische partij het provinciale parlement van Vojvodina te ontbinden. Het nieuw gekozen parlement werd gecontroleerd door Belgrado en herriep in 1990 de eigen grondwet, waarmee afstand gedaan werd van de autonome status. De Servische autoriteiten verwijderden Hongaren uit belangrijke posities, bevoordeelden Serviërs bij de toewijzing van banen, bevorderden de Servo-Kroatische taal en de Orthodoxe religie en onderwezen alleen de Servische versie van de geschiedenis. De Hongaarse identiteit en cultuur kwamen onder druk te staan, maar verdwenen niet.

De oorlogen om Kroatië en Bosnië-Herzegovina resulteerden in een golf van Servische vluchtelingen. Tenminste 150.000 van hen werden in de Vojvodina gevestigd. Daarentegen ontvluchtten vele Kroaten Vojvodina en vertrokken naar Kroatië. In Vojvodina veroorzaakten de vluchtelingen lokale spanningen. Ze bezitten (nog) niet de Servische nationaliteit en bezitten derhalve geen stemrecht. Ook hebben ze hierdoor geen recht op bijstand. Vojvodina heeft haar deel gehad van de NAVO-bombardementen tijdens de Kosovo-oorlog. Zo werden de bruggen over de Donau, raffinaderijen, fabrieken, luchtverdedigingsinstallaties, vliegvelden en legercomplexen gebombardeerd.

De politieke situatie

Politiek toneel

Hongaarse partijen

Alle Hongaarse partijen streven naar verbetering van de grondwettelijke status van de Hongaren. Ze wensen regionale, economische en persoonlijke autonomie (o.a. eigen culturele

instellingen, onderwijs in de Hongaarse taal, Hongaarse bewegwijzerings- en plaatsnaamborden). Ook wordt aangedrongen op de vestiging van een OVSE-minderheden commissie in Vojvodina. Hongaarse partijen hebben ook altijd geprotesteerd tegen de inzet van Hongaarse dienstplichtigen in de VJ in Kosovo.

De oudste Hongaarse politieke partij is de *Democratische Unie van Vojvodina Hongaren* (DSVM), onder leiding van Andras Agoston. Deze partij is in de loop der tijd uiteengevallen in een aantal kleinere partijen. De belangrijkste concurrent is de Alliantie van Hongaren in Vojvodina (SVM) onder leiding van Josef Kasa. Een derde belangrijke groepering is de VMDK van Sandor Pal. Het grootste meningsverschil tussen deze partijen betreft de mate van samenwerking met het Milosevic-regime. Terwijl de SVM bereid is tot samenwerking, wijzen de DSVM en VMDK deze nadrukkelijk af. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat het gematigde Hongaarse electoraat erin zal slagen om de bestaande fragmentatie te beëindigen. Alleen een toenadering tussen DSVM en SVM kan leiden tot een betere vertegenwoordiging van de Hongaren en bijdragen aan het steven naar de gewenste autonomie. Onder druk van de regering in Boedapest is wel getracht de samenwerking te verbeteren. Zo is onlangs een Hongaarse Nationale Raad opgericht, waarin de SVM en DSVM deelnemen. De VMDK weigert echter te participeren en wenst ontbinding van het door Milosevic-gecontroleerde Vojvodina parlement en vervroegde verkiezingen.

Reparaties aan een verwoeste brug in Vojvodina

Servische partijen

De Serviërs zijn verdeeld over de traditionele Servische politieke partijen. De regeringspartij van federaal president Milosevic (SPS) is traditioneel vrij zwak in Vojvodina en kan eigenlijk slechts dankzij de verdeeldheid van de Hongaren blijven regeren. De extreem-antionationalistische partner van de SPS, de SRS, is alleen in het zuiden van de provincie vrij krachtig. Aan de zijde van de Servische oppositie zijn met name de boerenpartij (SSS) en Liberalen (LSV) vrij sterk vertegenwoordigd in de Vojvodina. Ook de SPO van Draskovic kent hier een aanzienlijk aantal aanhangers. De DS van Djindjic geniet minder aanhang. Enkele oppositiepartijen werkten voorheen samen in de Vojvodina-coalitie, maar de status hiervan is op dit moment onduidelijk door interne ruzies. Deze coalitie stond overigens dicht bij Draskovic dan bij Djindjic.

Onderlinge en landelijke samenwerking

De Voivodina-coalitie werkt samen met enkele Hongaarse politieke partijen die niet wensen samen te werken met het Milosevic-regime. Deze samenwerking heeft inmiddels een landelijk karakter gekregen in de Alliantie voor Democratische Partijen (SDS), waarin ook partijen uit de Sandzak deelnemen. De landelijke Servische buiten-parlementaire oppositie (Alliantie voor Verandering SZP, o.l.v. Djindjic) hebben betracht de SDS in hun gelederen op te nemen. Hoewel de onderlinge activiteiten werden afgestemd is het nooit tot een versmelting van de beide organisaties gekomen. Voornaamste meningsverschil tussen de SDS en SZP is het feit dat de SDS voor decentralisatie en regionalisering is, terwijl de SZP streeft naar een centraal bestuurde staat. Wel werd deelgenomen aan landelijke demonstraties, o.a. in Novi Sad, Subotica en Sombor gingen vele duizenden mensen de straat op.

Servische oppositie in gesprek met Voivodina oppositie, links Vuk Obradovic (SD) en rechts Nenad Canak (LSV)

Politieke ontwikkelingen

Meegezogen door het aantal landelijke demonstraties in Servië is ook in Voivodina de roep om aftreden van het Milosevic-regime geïntensiveerd. **Deze roep klinkt echter het luidst vanuit de hoek van de Servische oppositie. De vertegenwoordigers van de Hongaarse minderheden protesteren meer tegen hun achtergestelde positie, dan tegen het Milosevic-bewind.** Vertegenwoordigers van de Servische oppositie dringen aan op aftreden van de regionale regering van Voivodina omdat die naar de pijpen van Milosevic danst. Ze hebben gedreigd het regionale parlement te bestormen en zijn in september overgegaan tot de vorming van een "Voivodina-schaduwregering" (o.l.v. Nenad Canak). Aan deze schaduwregering nemen ook enkele etnische Hongaren deel. Pogingen van deze Servische oppositie om haar belang in het Servische parlement naar voren te brengen, leveren niet veel op. Wetsvoorstellen worden vaak genegeerd of vrij eenvoudig door de Servische regeringscoalitie afgewezen. Zo diende de Voivodina coalitie een wetsvoorstel in dat het mogelijk zou moeten maken dat het parlement van Voivodina zelfstandig een referendum kan uitschrijven. Ook dit wetsvoorstel werd vrij eenvoudig afgewezen door het Servische parlement.

In navolging van Montenegro en Kosovo hebben oppositiekringen in de Voivodina voorgesteld de DM als parallelle munt te introduceren. Voivodina brengt een aanzienlijk deel van de Servische begroting op (meer dan vijf miljard Dinar) en wordt onevenredig zwaar getroffen door de sterke inflatie van de Joegoslavische Dinar.

Betrokkenheid Hongarije

Hongarije heeft zich voortdurend ingezet voor meer (culturele) autonomie voor de Voivodina-Hongaren, hetgeen een belasting geweest is voor de betrekkingen tussen Joegoslavië en Hongarije. De Voivodina-Hongaren staan onder druk van de autoritei-

ten in Hongarije om in ieder geval op het oog de onderlinge verschillen bij te leggen en een standpunt inzake herstel van autonomie voor Vojvodina op elkaar af te stemmen. Sinds Hongarije lid is van de NAVO, zijn de Hongaarse autoriteiten een spreekbuis voor de Joegoslavische Hongaren. Als gevolg van de invloed uit Boedapest ondertekenden de twee grootste Hongaarse partijen (SVM en DSVM) uit Vojvodina een samenwerkingsovereenkomst en werd er een Hongaarse Nationale Raad (HNC) opgericht. De burgemeester van Subotica en voorzitter van de SVM, Josef Kasza werd voorzitter van de HNC. Andere Hongaarse partijen hebben echter geweigerd lid te worden van deze raad, omdat ze een radicalere oplossing willen.

Militaire ontwikkelingen

De Joegoslavische eenheden in Vojvodina behoren tot het 1ste VJ-Leger (zie overzicht bijlage 1). Van dit leger zijn slechts kleine elementen daadwerkelijk betrokken geweest bij de strijd in Kosovo. Na afloop van de oorlog heeft het leger haar normale oefenschema hervat (zij het op kleinere schaal) en probeert haar geoefendheid te verbeteren. Door financiële moeilijkheden vinden echter geen oefeningen van grotere eenheden plaats. De activiteiten van het leger in Vojvodina zijn als lager dan het normbeeld te omschrijven. Ook valt er een budget accentverschuiving waar te nemen van dit 1ste Leger ten gunste van het 2^e VJ-Leger (Montenegro) en het 3^e VJ-Leger (Zuid-Servië). Er is geen reden om aan te nemen dat de loyaliteit van het 1^e VJ-Leger afwijkt van andere VJ-eenheden.

Kans op gewelddadigheden ?

Een aantal karakteriseren de situatie in Vojvodina ten opzichte van de situatie in Kosovo. Allereerst zijn de Hongaren in de minderheid. Met ongeveer 400.000 inwoners (17% van de bevolking) vormen zij de grootste minderheidsgroepering in Vojvodina, terwijl de Serviërs met 57% de dominante bevolkingsgroep zijn. Voor zover de etnische Hongaren al actief streven naar autonomie, onafhankelijkheid van Vojvodina of aansluiting bij Hongarije, is de etnische legitimatie van dat streven derhalve niet bijzonder sterk. Integendeel, de organisaties van de Hongaren in Vojvodina willen weliswaar meeprofiteren van eventuele concessies aan Kosovo, maar hebben voortdurend benadrukt een hereniging met Hongarije af te wijzen.

Ten tweede bestaat onder de Hongaarse minderheid in Vojvodina, anders dan bij de Kosovaren, geen traditie van gewelddadig verzet en confrontatie ten opzichte van de Servische autoriteiten in Belgrado. Dit geldt min of meer ook voor de Servische inwoners van Vojvodina. Het verzet heeft altijd een intellectueel karakter gehad. Gewelddadig verzet of burgerlijke ongehoorzaamheid kwamen in Vojvodina nauwelijks voor. Ook de reacties van de etnische Hongaarse reacties op de Kosovo-crisis getuigen van terughoudendheid. Bovendien hadden de Kosovo-Albanezen de beschikking over grote sommen gelds en grote aantallen wapens, onder meer door smokkel vanuit het naburige Albanië. In Kosovo was reeds een nucleus van een militaire organisatie aanwezig, die parallel liep aan de clanstructuur. Al deze factoren spelen nauwelijks een rol in Vojvodina.

Daarnaast is de economische situatie in Vojvodina beter dan in Kosovo of de rest van Servië. De Hongaren nemen actief deel aan het economische en politieke leven.

Een ander belangrijk verschil is bovendien dat Kosovo het "hartland" van het middeleeuwse Joegoslavische koninkrijk is geweest en sterker aan Servisch-nationalistische sentimenten appelleert dan Vojvodina. Deze streek behoorde immers lang tot de "overkant" van het Oostenrijk-Hongaars Rijk, en fungeerde min of meer als een toevluchtsoord voor Servische "opstandelingen".

Het is echter een geliefde tactiek van Milosevic om, als zijn positie onder vuur komt, de nationale en internationale aandacht af te leiden door het oprakelen van etnische spanningen elders. Tegen die achtergrond is het niet ondenkbaar dat hij ook in Vojvodina in de toekomst de situatie "op scherp zou zetten".

Conclusie

Hoewel sommige bronnen (voornamelijk afkomstig uit de hoek van de Vojvodina oppositie) ons anders willen doen geloven is de kans op gewelddadigheden in de Vojvodina in de nabije toekomst niet groot. Hoewel de regio streeft naar herstel van haar vroegere autonome status, bestaat er nauwelijks bereidheid om (naar voorbeeld van Kosovo) dit gewapenderhand af te dwingen. Veeleer wil men deze eindstatus bereiken in het kielzog van de Kosovo onderhandelingen en eventuele politieke gebeurtenissen in Montenegro. In dit kader is reeds toenadering gezocht tot de Servische oppositie, waarvan men betere verwachtingen heeft. Ook van Servische zijde zijn er geen aanwijzingen voor onderdrukkende maatregelen van politie en/of leger ten opzichte van de Hongaarse minderheid.

BIJLAGE 1 JOEGOSLAVISCHE LEGEREENHEDEN IN VOJVODINA

1 Leger Belgrado	Locale	pers (v)	Pers (o)	Tanks	Pa-gev-Mgn	Art/m >100 mm	M RL	AAA	SAM's	MANPADS
Staf 1 Leger	Belgrado	200	320							
onsub materieel					33	41		60	6	18
Novi Sad (12) Korps	Novi Sad	4960	25235	142	142	326	28	170	12	147
Kragujevac (24) Korps	Kragujevac	2801	16590	134	211	194	16	171	6	108
KOG-B Korps	Belgrado	4770	25817	114	114	362	28	260	6	57
Drinska Div	Valjevo	2749	11598	62	18	150		88	6	57
152 Artbrig	Cuprija	154	1309			54	12	24		18
38 Frog brig	Belgrado	150	500				10	24		
305 Gnreg	Sabac	599	1290							
5 MP-bat	Belgrado	654	800		10					
o/i Verk/sab bat	Belgrado	75	120							
366 Aanv reg	Kragujevac	10								
402 Gnregpontbr	Sabac	140	550							
317 Vbdreg	Belgrado	642	900							
246 NBCreg	Cacak	332	510							
373 Logbase	Knazevac	821	1000							
534 TechnDepot	Kragujevac	37								
565 Training ctr	Pozarevac	15								
Totaal		19109	86539	452	528	1127	94	797	36	405
Territoriale verdediging										
Novi Sad (12) Korps	Novi Sad	56	17200			54		64		
Kragujevac (24) Korps	Kragujevac	44	10750			30		40		
KOG-B Korps	Belgrado									
Drinska Div	Valjevo	68	4300			12		16		
Totaal territoriale Verd		168	32250	0	0	96	0	120	0	0
Grenstroepen										
Novi Sad (12) Korps	Novi Sad	1898	2460							
Kragujevac (24) Korps	Kragujevac	1180	1230							
KOG-B Korps	Belgrado									
Drinska Div	Valjevo	360	410							

Totaal grenstroepen	3438	4100	0	0	0	0	0	0	0
TOTAAL 1 LEGER	22715	12288	452	528	1223	94	917	36	405

